

סוגיא דעגלה ערופה. ר' המנונא הוכיח שיטתיה דנאסרה מחיים בירידתה לנחל איתן מדין שוחט את העגלה דנחלקו ר"ש ורבנן אי חייב משום אווא"ב ובע"כ אסור מחיים. ובתוס' הקשו למה א"א לפרש המשנה דשוחט ל"ד אלא עורף, ועצם מעשה העריפה נחשב לשחיטה דאם שחט כבר אמה אסור לערוף בתה באותו יום דעריפה נמי כשחיטה. ודימו לזה דין ביומא (סד, א) בשעיר המשתלח דדחייה לצוק היא שחיטה.

והוסיפו התוס' בחולין (פב, א) להקשות דבאמת מה"ט מבואר בזבחים (ע, ב) דכל בהמה שמתה נבלה ומטמאה, אבל עגלה ערופה אינה מטמאה דעריפתה כשחיטתה לטהרה מידי נבלה, א"כ יש עלה תורת שחיטה וחייב משום אותו ואת בנו.

והגרי"ד בזבחים העיר דבאמת תלייה זו אינה מוכרחת, דיתכן דרגת שחיטה מספיק לטומאת נבלה ומ"מ לא הוי בכלל שחיטה לאותו ואת בנו, ורק בירושלמי (סוטה פ"ט ה"ה) מבואר להיפך דשם דנו אם עגלה מטהרה מידי נבלה, ואמרו דאם אסור משום אווא"ב ודאי מטהרת, וזה א"ש דכ"ש הוא להיפך, אבל להיפך אינה ראייה.

ועכ"פ מבואר מושג חדש דיש לזה תורת שחיטה ובתוס' נקטו כאן דמהני גם לשחיטה, ותי' דמ"מ לשון שוחט לא משמע דאיירי בעריפה.

ובאמת בקר"א בזבחים (ע, ב) העיר שלא מצינו ברמ' שכתב דין זה להדיא דלגבי אותו ואת בנו חייב בעריפה והביאו רק ביומא לגבי שעיר המשתלח.

[והגרי"ד בזבחים שם כתב לדון בדעת הרמ' דס"ל דדין זה אינו לחיוב אותו ואת בנו אלא מספיק לדון דפסול לקרבן מדין מחוסר זמן, ע"ש, וק' דכפשוטו תלוי זה בזה, ואם אין חיוב אותו ואת בנו למה הוי מחוסר זמן].

רבא הוכיח שיטתיה ממשנתינו, דנמצא עד שלא נערפה יוצא לחולין ובע"כ לא נאסרה מחיים. ולמסקנא אה"נ תנא דמתני' ס"ל דלא נאסרה מחיים, ותנא דב"י פליג. [וע' עונג יו"ט סי' ו' דצ"ע אם אינו אסור מחיים מה בכלל החידוש דיוצא לחולין הלא מעולם לא נאסר לפני העריפה].

והנה, בעיקר הגמ' הקשו התוס' הלא גם באשם ודאי אם נודע לו יוצא לחולין, ואפשר עגלה ערופה נמי דומה לאדם ודאי דיוצא לחולין. וכתבו דעגלה דומה לאשם תלוי שבא על הספק, וכ"ה בלשון רש"י. והיינו דכמו באש"ת דבא על הספק ס"ל לרבנן דגמר ומקדיש כמו כן בעגלה דבא על הספק גמר ומקדיש.

ויוצא לפי"ז דדין המשנה בעגלה תלוי במחלוקת ר"מ ורבנן באש"ת, וע' אביר יעקב מש"כ לדון בזה בסוגיית הגמ' בחולין פב, א דלתוס' יוצא דלר"מ באש"ת לחולין כמו"כ בעגלה.

ובאמת בתוס' חולין (שם) הקשו כע"ז למה א"א לומר דאסור מחיים וכאן שנמצא ההורג לפני כן נמצא דהוי הקדש טעות ולכן יוצא לחולין. ותי' דמסתבר שלא סמכו על צד זה וגמרו והקדישו בכל אופן.

ובשפת אמת העיר דל"ד כלל לאש"ת דתלוי בכוונת המקדיש היחיד, אבל עגלה ערופה תלוי בחיוב ואם נמצא ההורג ואין כאן חיוב איך שייך מתחילה דגמר ומקדיש גם אם אינו חייב כלל. ועכ"פ כן מבואר כאן בסוגיא ובתוס'.

ולמעשה כבר תמהו העולם על הרמ' שפסק (הלכות רוצח י, ו) דנאסרה מחיים בנחל איתן, ואעפ"כ פסק שם ה"ח כמשנתינו דאם נמצא ההורג תצא ותרעה בעדר, וכבר הביא בכס"מ שם דעמד ע"ז הרשב"א בשו"ת (ח"ה סי' טז) ליישב שיטתיה שהוא נגד הגמ'.

וכתב הכס"מ דהרי כבר הקשו התוס' דצ"ע בעגלה אפי' אם אסורה מחיים אפשר פקע ע"י הקדש טעות. ולכן דחאו הרמ' מהלכה, והגמ' כאן רק לסברת המקשן.

ובאמת כבר העירו האחרונים, ע' שער המלך רוצח שם ואור שמח שם ועוד, דבירושלמי בסוטה (פ"ט ה"ו) מפורש כדברי הרמ' דאפי' אם נאסרה מחיים אם נודע לו מותר דהקדש טעות היא, ופסק הרמ' כירושלמי.

ובזכרון שמואל (סי' ע) ביאר במחלוקת בבלי וירושלמי אם שייך כאן הקדש טעות די"ל דתלוי בגדר האיסור בנחל איתן, דלבבלי כאן הטעם כמו לרבא במעשה עריפה כמו כן זה הוי מעשה בעגלה תחילה מעשה עריפה, ולכן אין כאן סברא של הקדש טעות דאין ההקדש חל מכוחו אלא מכח מעשה שלו, וכמו אחר עריפה לא יתכן טעות דכבר נעשה עגלה כמו כן בנחל איתן.

אבל בירושלמי י"ל דאין זה האיסור בנחל איתן, אלא כמבואר להדיא בגמ' סנהדרין (מז, ב) דמעשה עגלה אח"כ, ורק ירידתה הוי מדין הזמנה מילתא היא, ע"ש, וא"כ אם האיסור מכח הזמנה הרי יש בה דין טעות,

ושפיר הוי הקדש טעות. וי"ל דזהו סברת הירושלמי וכן פסק הרמ' ולכן פסק דמותר אם נודע דהוי הקדש טעות.

{בעיקר גדר קרבן אשם תלוי ובמחלוקת ר"א ורבנן}
נתחיל בשיטת ר' אליעזר דאש"ת בא בנדבה, ולחכמים ילפינן מגז"ש מצות מצות דבא רק על ספק כרת, ואינו בא בנדבה. וטענת ר"א דאם הוא קרבן חובה א"כ למה כשמתוודע לו מביא חטאת, ובע"כ אינו אלא קרבן נדבה ודורון, ורבנן השיבו דמביאו עכשיו בחובה להגן עליו מן הייסורים.
והנה, מבואר להדיא בדברי הראשונים דאפי' לר"א דבא בנדבה מ"מ מודה לרבנן דבספק כרת אז חייב להביא קרבן, ואינו נדבה, וזה מפורש בתוס' לעיל (יח, א) וכן להלן ע"ב, וכן מפורש ברמ' בפיה"מ דר"א ס"ל דאש"ת בא גם בנדבה, אבל מודה דחייב אש"ת אם עבר על ספק כרת.
וכתב הערוך לנר דצ"ל דאפי' לר"א דמביאו חובה, מ"מ גדר הקרבן אינו קרבן חובה אלא לדורון ונדבה, ורק לפעמים חייב להביא קרבן זו, דאם הוא קרבן חובה שוב תיקשי קושייתו למה מביא אח"כ חטאת, ואינו מסכים לסברת הרמ' דמביאו לחובה להגן עליו, ובע"כ גדר הקרבן רק לדורון, ובספר כרת חייב להביאו, אבל עיקר הקרבן אינו חובה לכפרה אלא בתורת דורון.
אבל במשכנ"י (סי' א) כתב דלר"א כשמביאו בתורת חובה אז הוי קרבן גמור לכפרה להגן עליו מן הייסורים כמו לרבנן, וכן באמת מדויק בדברי התוס' בזבחים (י, ב) שכתבו דלר"א אשם יש בו צד כרת מדין אש"ת, והיינו כנ"ל דחייבים בו בספק כרת, ומביאו להגן עליו מן הייסורים, הרי דגם לר"א בא להגן, וצ"ע כקושיית הערל"נ דר"א כפשוטו פליג דאינו בא לכפרה אלא בתורת קרבן נדבה.
וע' דברות משה נדרים (פ"א הערה יח) דגם ר"א מודה לענין זה של כפרה להגנה, אבל ס"ל דלא מספיק בזה לומר דהוי קרבן חובה דסו"ס אם לא חטא כלל א"צ שום הגנה ולמה מביאו, וע"ש באורך.

{שיטת האמרו לו}
כתב התבואות שור (סי' ה סק"ח) והו"ד בתורעק"א כאן, דמבואר בגמ' לעיל דיש כאן ב' דיעות בשי' ר"א, דעת ת"ק ובבא בן בוטא דמביאו אפי' בלי בית הספק כלל אלא בנדבה גמורה ואפי' אחר יו"כ, אבל אמרו לו ס"ל דאפי' לר"א דהוי קרבן נדבה מ"מ צריך בית הספק. [וע' תבוא"ש שם דברש"י בכמה מקומות (מנחות קב, ב, וע"ש ברש"ש, זבחים עז, א, ובחולין מא, ב) משמע שהרכיב יחד שיטת ר"א דמודה לאמרו לו דלעולם בעינן בית הספק, וע' תבוא"ש דאפשר רק הגמ' בכריתות ס"ל דיש כמה דיעות ואינו מוסכם].
וכן מבואר לעיל יח, א דלהביא קרבן בחתיכה אחת לר"א פשוט לבבא בן בוטא בדעת ר"א דא"צ שום חטא, והחידוש לשיטת אמרו לו דזה מספיק לבית הספק. [ולשון הגמ' לעיל דהחידוש הוא לר"א אליבא דבבא בן בוטא, ואין הכוונה לבבא בן בוטא עצמו אלא לאמרו לו במעשה דבבא בן בוטא].
והנה מבואר בגמ' דמקורו של אמרו לו מפסוק של לא תעשינה. וכתבו התוס' דלמעשה בפסוק כתיב לשון שלא ידע וכו', ולכאורה א"כ לדעת אמרו לו דבא גם על לאו, היינו על ספק לאו, וס"ל דחייב אש"ת גם על ספק לאו, וכמו לרבנן יש גז"ש של מצות לספק כרת, לאמרו לו חייב בספק לאו.
אבל כתבו דק' לומר כן דא"כ יוצא דספק לאו דנבלה חייב וודאי לאו אין חובת קרבן. ובע"כ כתבו התוס' דאין נידון של אמרו לו לענין חיוב, דבזה מודו לחכמים מגז"ש דמצות רק בספק כרת, וכמו לר"א עצמו, ורק לאמרו לו יש ריבוי של לא תעשינה דגם על ספק לאו יכול להביא.
אולם הראב"ד בתו"כ (ויקרא חובה פי"ב פכ"א ה"ד כח, ב) מבואר שהבין באופ"א לגמרי ודלא כתוס', ומפרש דלאמרו לו לא ילפינן גז"ש דמצוות אלא מפסוק של לא תעשינה ובספק לאו כמו נבילה חייב אש"ת, [ואה"נ יוצא כקושיית התוס' דעל ספק חייב יותר מעל ודאי], ורק ס"ל נמי דאש"ת קרוב הוא לקרבן נדבה, ולכן מביאו נמי בספק בלבד ובלבד שיש לו בית הספק.
וכ' הערל"נ דכן הוא באמת פשוט לשון רש"י דחייב בנבלה וכראב"ד, ורק תוס' כפשוטו כתבו לפרש דדברי רש"י ל"ד, אבל בראב"ד מפורש כן.

ובקדשי דוד הקשה דלמעשה מנ"ל לאמרו לו שני דברים הללו, ממנ"פ אם ס"ל דהוי קרבן נדבה למה צריך בית הספק, ואם הוא קרבן חובה כרבנן למה מחמת זה דפליגי דבא אפי' על ספק לאו נלמד דה"ה מביאו בתורת רשות על כל בית הספק בעלמא, דאינו מחויב בה בתורת ספק.
ובשלמא לתוס' א"ש דגם בלאו ליכא חיוב וגופא נתרבה בקרא דיש רשות להביאו אם יש בית הספק, אבל לראב"ד צ"ב מנ"ל לאמרו לו דבר זה, וצ"ע.

והוסיף בקדשי דוד דלמעשה לראב"ד ופשוטו רש"י מדויק המשנה דחכמ"א אינו מביא אלא על ספק כרת וכו', משמע דלר"א אינו כן, והלא מודה דלחיוב רק בספק כרת, ובע"כ דלחכמ"א אינו מביא אלא וכו' אפי'

בתורת רשות. אבל להראב"ד א"ש דלר"א דאמרו לו באמת חייב בספק לאו ג"כ, וע"ז אמרו חכמים אינו מביא אלא בספק כרת.

{להלכה}

כפשוטו ודאי קי"ל כרבנן ודלא כר"א הלכה כרבים, ור"א שמותי וכו'. אבל אין זה דבר פשוט והוא מחלוקת גדולה בראשונים, דע' חולין (מא, ב) שוחט בהמת חולין בחוץ במחשבת קרבן נדבה פסול, דחז"ל גזרו משום מראית העין דנראה כאילו עכשיו מקדישו לנדבה ושוחטו בחוץ, אבל לשם קרבן חובה כ"א יודע דא"א לעשות כן ואינו כלום.

ובמשנה שם תנן דאם שוחטו לשם אשם תלוי הוי כמחשבה לשם קרבן הבא בנדבה ופסול, ובגמ' ביארו דהיינו שיטת ר"א כאן.

והרמב"ם (שחיטה ב, יח) פסק שם כרבנן ולכן שוחט לשם אש"ת כשר. וכן נפסק בשו"ע (סי' ה ס"א), אבל הרמ"א כתב יש פוסלים דקי"ל כר"א דבא בנדבה, ויש להחמיר. והוא דעת הרא"ש (פ"ב סי' יד) ורשב"א בתוה"ב (י, ב) ור' ירוחם ועוד. וע' ביאור הגר"א שם דסתם משנה כר"א.

ובב"י כתב דלרמ' הוי סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם, וע' פרי מגדים (ה, מ"ז א) דאין סדר למשנה ויתכן כריתות לפני חולין, ורק ספק הוא ולכן קי"ל כרבים.

נמצא מחלוקת שו"ע ורמ"א ולדינא מחמירים כשיטת ר"א.

ומחלוקת זו נוגע למעשה בכל יום בפרשת הקרבנות, שכתב הטור ס"א טוב לומר פרשת הקרבנות, ואחרי כל פרשה יאמר יה"ר כאילו הקרבתי שלמים ועולה וכו', אבל אחר חטאת לא יאמר כן דאינו בא בנדבה. ובב"י הקשה עליו למה באשם יאמר כן, ופ"י דהכוונה לאשם תלוי דבא בנדר ונדבה, והוא כדעת הרא"ש הנ"ל דקי"ל כר"א.

ובשו"ע עצמו הביא רק בעולה ושלמים יאמר כן, ובאשם לא לשיטתיה דקי"ל כחכמים, אך, כתב הש"ך (יו"ד ה, ז) דהרמ"א לא השיג שיאמר כן גם אחר אשם, שפסק כן כר"א רק בתורת חומרא, וא"כ לדינא לכו"ע אין לומר כן אחר האשם דגם הרמ"א מודה בזה.

וע"ע בפרי מגדים עוד נפק"מ בפלוגתא זו.

ולמעשה בעיקר אמירת יה"ר אחר האשם, ע' ב"י עוד טעם משום נזירות דבא בנדבה, ואף שאינו אומר פרשת אשם נזירות אבל שם אשם אחד הוא ולכן אומר יה"ר וכו' דאשם נזירות בא בנדבה, שיכול לנדור בנזירות כחסידי הראשונים בנדרים י, א. אבל תמה המג"א (סקי"א) דא"כ יאמר כן אחר החטאת, דנזיר מביא חטאת ולא אשם דנזיר אינו מביא אשם אלא כשנטמא.

אש"ת מכפר עליו יו"כ. כתבו האחרונים, רש"ש, יעב"ץ, עולת שלמה ועוד, דמדוייק בלשון הגמ' דכל הנידון איירי בכה"ג דעדיין לא ידע כלל אפי' ספק עבירה, וע"ז חילקו דכי מתיידע ליה מביא קרבן, וכן מדוייק בלשון רש"י דכל הנידון באופן דלא נודע לו לפני יו"כ. ומשמע מזה דאם כבר נודע לו לפני יו"כ אפי' רק ידיעת ספק הוי בכלל עבירה של בני קרבן ואין כפרת יו"כ.

אמנם, כבר כתב הרש"ש דא"א לומר כן דמפורש ריש שבועות דיו"כ מכפר על הודע ועל לא הודע, וע' גמ' שם יב, ב דהיינו אפי' הודע לו יש כפרה, ובע"כ לשון הגמ' כאן ל"ד.

ויש לציין לדברי הגמ' לעיל (יח, ב) דאמר אביי סברא הפוכה דאם לא נודע לו ליכא כפרת יו"כ דאין כאן ידיעה עדיין.

ולמעשה עיקר הנידון מפורש כבר בראשונים, והוא בתוס' הרא"ש ביומא (פה, ב) שהביא ספק זה מריב"א אם כבר נודע לו האם נחשב בר קרבן דאין לו כפרת יו"כ, וע"ש מירושלמי שם (פ"ח ה"ו) דמספק"ל שם בזה, ולמסקנא מכפר, ע"ש, וכן הוכיח הרא"ש מסוגיית הגמ' להלן דף כו, א דמכפר אפי' על הודע לו.

עוד יל"ע אם כבר הפריש אש"ת מה דין הקרבן, וביעב"ץ כתב דלכאורה תלוי בר"מ ורבנן באש"ת ולרבנן דגמר ומקדיש, כמו כן הכא אפי' יש לו כפרת יו"כ נשאר בקדושתו.

ובשפ"א כתב לדון דכאן אפי' לר"מ קדוש דאינו הקדש טעות ורק יש לו כפרה ממק"א, ויתכן נמי כיון שכבר הפריש קרבנו ודאי אין יו"כ מכפר עליו.

ובאור שמח (פסו"מ ד, יד) כתב מטעם אחר דאם הפריש קרבנו הרי זה כמי שאומר דאינו רוצה בכפרת יו"כ לגבי חטא זה ואינו מכפר עליו, וע"ש שדן מה אם נאבד הבהמה האם עכשיו אין לו כפרת יו"כ.